

*Др Дара Миленовић,
професор Правног факултета, Ниш*

Сукцесивно оснивање акционарског друштва

1. Појам сукцесивног начина оснивања акционарског друштва

С обзиром на организацију уплате основног капитала, разликујемо два начина оснивања акционарског друштва: симултано (истовремено) и сукцесивно (постепено) оснивање (чл. 189. Закона о предузећима-у даљем тексту ЗОП). Код симултаног оснивања акционарског друштва, оснивачи (будући акционари) оснивају друштво тако што откупљују све акције друштва приликом оснивања, без упућивања јавног позива. Кад се акционарско друштво оснива на сукцесивни начин, оснивачи задржавају део акција друштва, док се за остале, расположиве, акције упућују јавни позив заинтересованим лицима за упис и уплату акција (проспект).

Ова два начина за оснивање акционарског друштва предвиђена су и упоредном праву (Француска, Италија, Швајцарска, Енглеска). Међутим, има земаља које познају само симултани начин оснивања акционарског друштва. На пример, немачки Закон о акционарским друштвима (пар. 28.) предвиђа само симултани начин оснивања акционарског друштва. Док се у континенталном праву разликују симултано и сукцесивно оснивање акционарског друштва, дотле се у англосаксонском праву акционарска друштва, с обзиром на начин оснивања, деле на приватна и јавна друштва. Приватна акционарска друштва се оснивају на симултани начин, док се јавна акционарска друштва оснивају сукцесивно.¹⁾ Из саме фирме акционарског друштва може се видети на који је начин друштво основано. Тако, у енглеском праву друштва која су основана на симултани начин имају у фирми ознаку

1. Ivamy: Company Law, London, 1976, стр. 13.

"Ltd" (што је скраћеница од "Limited"), а друштва која су основана на сукцесивни начин ознаку "plc" (што је скраћеница од "public limited company").²⁾ У овом случају реч "public" не значи да је у питању јавно предузеће.

Симултани начин оснивања акционарског друштва је једноставан. Састоји се из следећих фаза: 1. закључивање уговора о оснивању друштва, односно доношење одлуке о оснивању (једноперсоналног) акционарског друштва; 2. уплата акција; 3. упис друштва у судски регистар. Сукцесивно оснивање представља сложени начин оснивања акционарског друштва, јер поред наведених, постоје још три фазе: 1. јавни позив за упис и уплату акција; 2. упис акција; 3. оснивачка скупштина. Поступак оснивања акционарског друштва је уређен Законом о предузећима, тако да све фазе поступка оснивања морају бити спроведене редоследом предвиђеним самим Законом. Тако, код сукцесивног начина оснивања акционарског друштва, оснивачи: 1. закључују уговор о оснивању друштва; 2. врше откуп дела акција; 3. објављују јавни позив заинтересованим лицима за упис и уплату расположивих акција; 4. закључују уговор о откупу акција са уписницима акција; 5. одлучују о судбини уписаног вишка акција; 6. одржавају оснивачку скупштину; 7. врше упис акционарског друштва у судски регистар.

У земљама са развијеном тржишном привредом симултани начин оснивања акционарског друштва се чешће користи него сукцесивни начин. Симултани начин оснивања акционарског друштва је једноставан, брз и ефикасан. Акционари друштва истовремено су и његови оснивачи. Они су уписали и уплатили све акције друштва, тако да су познати већ у почетној фази оснивања друштва-приликом потписивања уговора о оснивању друштва. Расположивих акција друштво нема, тако да нема потребе да се објављује јавни позив за упис и уплату акција. На симултани начин оснивају се и мала и велика акционарска друштва.

Акционарско друштво, као погодан организациони облик удруживања капитала, најчешће се користи (и оснива) кад је потребно да више лица удружи средства ради прикупљања потребног капитала за остваривање већих пословних подухвата. Као типични представник друштва капитала, акционарско друштво подразумева велику имовину којом друштво располаже. За неке привредне активности, акционарско друштво је једини организациони облик привређивања (банкарство), као што је основни облик привређивања у делатностима које карактерише висок степен ризика (осигурање). Савремена научна и техничка достигнућа, као и савремену организацију рада, могу себи приуштити само акционарска друштва која располажу великим основним капиталом, односно имовином. Уосталом, појам "акционарство" асоцира на основне одлике овог организационог облика, а то су: велика имовина и велики број чланова друштва. Акционарска друштва која се оснивају на сукцесиван начин, по правилу, располажу основним капиталом велике вредности. Код сукцесивног оснивања оснивачи задржавају само део акција. Уговором о оснивању одређује се, а јавним позивом за упис акција објављује, колико

2. Charlesworth and Cain: Company Law, by G. Morse, London, 1983, стр. 45.

ће акција појединачно откупити сваки оснивач. За остале, расположиве, акције упућује се јавни позив свим заинтересованим лицима за упис и уплату акција. Оснивачи друштва, дакле, позивају сва заинтересована лица да им се придруже, да уложе свој капитал у друштво које се оснива и да тако формирају основни капитал друштва.

Предмет наше пажње ће бити фазе кроз које пролази сукцесивно оснивање акционарског друштва. У раду ће бити указано и на разлике које у тим фазама постоје између сукцесивног начина оснивања и одговарајућих фаза приликом симултаног начина оснивања акционарског друштва.

2. Уговор о оснивању друштва

Код сукцесивног начина оснивања акционарског друштва морају постојати најмање два оснивача. Акционарско друштво основано на симултани начин може основати и само један оснивач (једноперсонално акционарско друштво). Ако акционарско друштво оснивају два или више оснивача, они закључују уговор о оснивању друштва. Кад се само једно лице појављује као оснивач, оно доноси одлуку о оснивању акционарског друштва. Једини оснивач је, по правилу, и једини члан друштва. Између њега и друштва постоји фактичко, али не и правно јединство. Оснивачи акционарског друштва могу бити и правна и физичка лица.

Уговор о оснивању друштва је правни основ којим се уређују сва питања значајна за оснивање друштва. Овај уговор се закључује у писменој форми (форма ad solemnitatem), а потписи оснивача морају бити оверени код суда. Законом о предузећима (чл. 11. и 188. ст. 2.) је одређен минимални садржај (битни елементи) оснивачког акта. Уговором о оснивању друштва мора да буде одређен укупан број издатих акција друштва и номинална вредност акција. Кад се друштво оснива на симултани начин, уговором о оснивању друштва одређује се и број акција које уписује сваки оснивач друштва. Збир тих акција мора да одговара укупном броју издатих акција. Код сукцесивног оснивања акционарског друштва, уговором о оснивању друштва мора бити одређен укупан број и номинална вредност издатих акција, као и број, врста и класа акција које су откупили оснивачи, без уписивања на основу јавног позива. По својој правној природи уговор о оснивању друштва представља уговор о ортаклуку.³⁾

У упоредном праву преовлађује концепција оснивања акционарског друштва доношењем два акта: уговора о оснивању друштва и статута. Ова концепција је прихваћена и у нашем праву. Према Закону о предузећима (чл. 201.), уз пријаву за упис акционарског друштва у регистар прилажу се и оснивачки акт са овереним потписима оснивача и статут друштва. Статут друштва припремају оснивачи друштва. Код симултаног начина оснивања акционарског друштва статут доносе

3. Ripert, G.: Traite elementaire de droit commercial, par R. Robbot, Tome I, Paris, 1986, No 653, стр. 474.

(потписују) оснивачи друштва, јер се не организује оснивачка скупштина (чл. 197. ст. 2. ЗОП). У поступку сукцесивног оснивања акционарског друштва, оснивачка скупштина, поред осталог, доноси први статут акционарског друштва (чл. 214. ст. 1. ЗОП). Конституисањем акционарског друштва престаје да важи уговор о оснивању друштва. Основни, конститутивни, хијерархијски највиши акт новооснованог друштва је статут.

3. Уписивање акција

Након доношења уговора о оснивању друштва, следећа фаза у поступку оснивања акционарског друштва је уписивање акција.

Код сукцесивног оснивања акционарског друштва, сами оснивачи уписују и уплаћују део оснивачких акција. За преостале, расположиве, акције оснивачи упућују јавни позив за упис и уплату акција (проспект) заинтересованим лицима. Јавни позив представља начин да се заинтересована лица обавесте о намери оснивача да оснују акционарско друштво. Пошто не располажу потребним капиталом, оснивачи друштва позивају заинтересована лица (правна и физичка), домаћа и страна, да уписом и уплатом оснивачких акција допринесу да се формира основни капитал друштва које се оснива, утврђен уговором о оснивању друштва, а у складу са Законом.

Јавни позив за упис и уплату акција могу објавити оснивачи друштва или банка као њихов пуномоћник.⁴⁾ С обзиром на улогу и активност банке у овој фази сукцесивног оснивања акционарског друштва, јавни позив (проспект), по правилу, објављује банка. Чини се логичним, али и практични разлози говоре томе у прилог, да банка коју су оснивачи друштва одредили за упис и уплату оснивачких акција (акција прве емисије), објави проспект. То је нарочито карактеристично за случај кад банка, као заступник оснивача акционарског друштва организује продају оснивачких акција уз гаранцију. Међутим, ако је банка оснивач акционарског друштва, она не може вршити послове уписа и уплате акција.⁵⁾ У том случају, оснивачи ће (сви заједно са банком оснивачем) да одреде банку која ће да објави јавни позив, да изврши упис и уплату акција и да са њом закључе одговарајући уговор. Банка има право на одговарајућу провизију за своје услуге пружене оснивачима у вези са оснивањем акционарског друштва.

Новим Законом о предузећима, као ни бившим Законом из 1988. године, није уређен начин објављивања јавног позива. Према одредбама параграфа 8. и 220. југословенског Трговачког закона из 1937. године, проспект се објављивао у службеним новинама оне бановине у којој се налазило седиште акционарског друштва, односно у "Службеним новинама". У француском праву, проспект се објављује у службеном гласилу.⁶⁾ Закон о хартијама од вредности⁷⁾ (чл. 18.), предвиђа да, од-

4. Charlesworth and Cain: нав. дело, 146.

5. Hamel, J, Lagarde, G., G. Jauffret: Droit commercial, Tome I, Paris, 1986, No. 596, str. 323.

6. Ripert, G.: нав. дело, No 1056, стр. 752.

луком о оснивању (или како то у Закону стоји "одлуком о емисији акција"), поред осталог, мора бити уређено и питање начина објављивања јавног позива. Приликом одређивања начина објављивања јавног позива, оснивачи треба да се одреде за једну од више могућих опција-објављивање у тиражним дневним листовима, на радију, телевизији, у "Службеном гласнику", "Службеном листу", итд. Јавни позив може бити објављен у више наврата, на више начина (нпр. у тиражним дневним новинама и на телевизији), али у оквиру рока за упис акција.

Јавни позив мора бити у складу са Одлуком о издавању акција. Ову Одлуку оснивачи доносе као посебан акт или као саставни део уговора о оснивању друштва. Одлука о издавању акција мора садржати све битне елементе предвиђене Законом о хартијама о вредности (чл. 18.).

Садржина јавног позива уређена је одредбама Закона о предузећима (чл. 203.) и Закона о хартијама од вредности (чл. 19. ст. 1.). Према Закону о предузећима јавни позив садржи: 1. фирму, седиште и делатност друштва; 2. висину основног капитала; 3. број и номиналну вредност акција, односно вредност по којој се акције издају, а при издавању разних врста и класа акција њихово именовање и права која се везују за њих, као и рокове уплате; 4. место и време уписа акција; 5. рок за упис акција; 6. место, време и рок уплате акција; 7. рок враћања уплаћених износа у случају неуспелог оснивања; 8. назначење износа који треба платити за уписане акције пре регистрације друштва и последице неблаговремене уплате; 9. посебна права која припадају оснивачима (право првенства уписа акција нових емисија; право именовања првих чланова акција, приоритетне акције итд.); 10. број, врсту и класу акција које су откупили оснивачи, без уписивања на основу јавног позива; 11. предмет и вредност неновчаних улога, број акција које се дају за њих, име, односно фирму и адресу, односно седиште лица које даје улог и име, односно фирму овлашћеног процењивача који га процењује; 12. највиши износ трошкова оснивања који падају на терет друштва; 13. поступак у случају уписа вишка акција; 14. начин сазивања оснивачке скупштине; 15. потписе оснивача. На основу објављеног јавног позива, заинтересовано лице је у прилици да се упозна са релевантним чињеницама за доношење одлуке о откупу акција издаваоца.

Јавни позив се објављује уз одобрење надлежног савезног органа (Савезне комисије за хартије од вредности), осим у случају кад јавни позив упућује држава (чл. 203. ст. 3. и 4. ЗОП). Установљавањем обавезе оснивача друштва да прибави одобрење надлежног савезног органа за издавање оснивачких акција, сукцесивни начин оснивања акционарског друштва се чини још сложенијим. Међутим, захваљујући овој обавези оснивача друштва обезбеђује се контрола коју врши надлежни савезни орган у погледу издавања оснивачких акција, а у циљу обезбеђења квалитета издатих акција и финансијске дисциплине. Тако се пружа одговарајућа заштита уписницима акција који улажу средства у оснивање друштва, а нису његови оснивачи.

7. "Сл. лист СРЈ", бр. 26/95 и 28/96.

Обавеза прибављања одобрења надлежног савезног органа за издавање оснивачких акција не постоји у случају кад јавни позив упућује држава, јер се претпоставља да је држава увек солвентна.

Имајући у виду одредбе чл. 203. става 3. Закона о предузећима, може се закључити да код сукцесивног начина оснивања акционарског друштва више нисмо на терену нормативног система оснивања акционарског друштва, већ је у питању систем концесије, са свим својим обележјима. Иначе, према Закону о хартијама о вредности (чл. 77. ст. 1. тач. 1.), за издавање оснивачких акција акционарског друштва које се оснива на симултани начин није потребно одобрење надлежног савезног органа. У питању је друштво затвореног типа, са присутним персоналним елементом, који је Законом о предузећима (чл. 197. ст. 2.) заштићен одређењем максималног броја чланова друштва основаног на овај начин (највише 50 акционара). То значи, да члановима акционарског друштва основаног на симултани начин није потребна посебна заштита.

Без обзира на начин оснивања, акционарско друштво је дужно да надлежни савезни орган (Савезну комисију за хартије од вредности) обавести о издатим оснивачким акцијама и акцијама каснијих серија, ради уписа у одговарајући регистар (чл. 75. ст. 1. Закона о хартијама од вредности).

У правној теорији поставило се питање правне природе јавног позива. Одговор на ово питање је не само теоријског, већ и од практичног значаја. Одговора на постављено питање је било више, а навешћемо само неке. Према једном мишљењу,⁸⁾ јавни позив представља позив оснивача друштва свим заинтересованим лицима да учине понуду за закључење уговора. Присталице другог мишљења сматрају да јавни позив представља понуду оснивача упућену трећим лицима ради закључења уговора о откупу акција. Према трећем мишљењу,⁹⁾ између оснивача друштва који су, непосредно или преко банке, објавили јавни позив, и заинтересованог лица, које се пријавило на јавни позив, закључује се предуговор о куповини акција. Објављивање јавног позива представља позив заинтересованим лицима (потенцијалним купцима акција) да учине једнострану изјаву воље, којом ће преузети обавезу да уплате одређени износ у основни капитал друштва које се оснива-истичу присталице четвртог мишљења.¹⁰⁾

Чини нам се најприхватљивијим мишљење да је јавни позив за упис и уплату акција позив заинтересованим лицима да учине понуду за откуп акција.¹¹⁾ Понуда за откуп акција истовремено представља и понуду за пријем у чланство друштва које се оснива, јер откупом акција стиче се статус члана друштва-акционара. Ово мишљење је у складу са одредбом чл. 35. става 1. Закона о облигационим односима, којом се предвиђа да огласи учињени путем штампе, летака, телевизије или на који други начин, не представљају понуду за закључење уговора, него само позив

8. Година, Д.: Трговачки закон за Краљевину Југославију, Београд, 1937. год, стр. 141.

9. Hamel, J, Lagarde, G., G. Jauffret, нав. дело, No. 587, стр. 310.

10. Ripert, G., нав. дело, No 1070, стр. 738.

11. Јанковец, И.: О јавном позиву на упис акција, Привреда и право, бр. 5-6/1994, стр. 42-43.

да се учини понуда под објављеним условима. Јавни позив не садржи све састојке уговора о откупу акција, јер га карактерише општост и непрецизност. Уосталом, овај облик уговорне иницијативе не представља дефинисан готов нацрт, већ само позив на понуду, који се упућује неодређеном броју лица. Лице које се пријавило на објављени јавни позив мора прецизно да се изјасни колико акција жели да упише (откупи), како би се могао утврдити износ који је оно дужно да плати за уписане акције. Оно, дакле, крећући се у оквиру јавног позива, прецизира га и допуњује, формулишући на тај начин понуду за закључење уговора.

Понуду за закључење уговора о откупу акција оснивачи могу да прихвате или да одбију. Међутим, објављивање јавног позива за осниваче ствара посебну правну ситуацију. Ако они без оправданог разлога одбију да прихвате понуду, која је учињена на основу јавног позива, одговараће за штету коју је претрпео понудилац (чл. 35. ст. 2. ЗОО). Пошто није дошло до закључења уговора, то су оснивачи дужни да понудиоцу накнаде трошкове које је имао у вези са стављањем понуде (накнада тзв. негативног уговорног интереса). Ако оснивачи друштва прихвате понуду лица које се пријавило на јавни позив, долази до закључења уговора о откупу акција.¹²⁾

Уговор о откупу акција се сматра закљученим кад лицу које се пријавило на јавни позив буде омогућено да потпише изјаву о упису акција (уписницу) и кад му буде предата потврда о уписаним акцијама.

Акције се уписују потписивањем изјаве о упису акција (уписнице) у три примерка. Изјава уписника акција мора бити озбиљна. Лице које се пријавило на јавни позив може уписати акције лично или преко заступника, уз прилагање овлашћења. Рок за упис акција не може бити дужи од три месеца од дана одређеног за поступак уписивања (чл. 207. ст. 1. ЗОП). У погледу исхода уписа, могуће су три ситуације: 1. да је упис успео; 2. да све понуђене акције у јавном позиву нису уписане; 3. да је уписан већи број акција од јавним позивом расписане емисије.

1. Ако је упис акција успео, оснивачи су дужни да уписницима издају потврде о уписаним акцијама, у року од петнаест дана од истека јавним позивом утврђеног рока уписа акција, односно накнадног преузимања акција од оснивача. Потврда о уписаним акцијама има значај легитимационе исправе за учешће на скупштини. Уписницима акција мора бити доступан списак издатих потврда о упису акција у банци у којој су акције уписане. Тако се уписници акција обавештавају о резултатима уписа и о броју гласова које имају на оснивачкој скупштини.

2. Постоји могућност да у року за упис акција све акције не буду уписане. Кад је банка организовала продају акција уз гаранцију, проблема неће бити, јер ће банка сама уписати оне акције које су преостале након истека рока за упис. На тај начин, интереси оснивача су у потпуности заштићени, али су они у обавези да банци плате додатну провизију.

12. Јанковец, И, нав. дело, стр. 42.

Ако банка није организовала продају акција уз гаранцију, сами оснивачи могу уписати преостале акције у року од петнаест дана по истеку рока за упис акција (чл. 207. ст. 2. ЗОО). Ако они то не учине, сматра се да оснивање друштва није успело због неуспелог уписа акција.

Друштво ће бити основано само кад су све понуђене акције у јавном позиву уписане од стране трећих лица или оснивача. Или, друштво ће бити основано само ако су уписане све акције друштва. У супротном, оснивање друштва није успело, јер је уговор о откупу акција закључен под раскидним условом. Пошто се раскидни услов из уговора о откупу акција остварио, а закључени уговор између оснивача и уписника акција остао без дејства, то су оснивачи у обавези да уписницима акција врате уплаћене износе, с каматом на депозите по виђењу, односно улоге у стварима и правима. За испуњење ове обавезе оснивачи одговарају солидарно (чл. 207. ст. 3. ЗОП). На тај начин, пружена је одговарајућа заштита уписницима акција.

3. Кад се упише вишак акција од јавним позивом одређене емисије, постоје две могућности: прва, оснивачи могу одбити уписани вишак акција; друга, они могу прихватити уписани вишак акција. Ако оснивачи одбију уписани вишак акција (или то учини оснивачка скупштина), биће дужни да, у року од 8 дана од дана одбијања без одбитка, с каматом на депозите по виђењу, врате уписницима акција уплаћени износ. Оснивачи ex lege одговарају солидарно за испуњење ове обавезе. Ако оснивачи не донесу одлуку, о судбини уписаног вишка акција (о прихватању или одбијању вишка) одлучује оснивачка скупштина. Кад оснивачи друштва, односно оснивачка скупштина, прихвате уписани вишак акција, основни капитал друштва може бити и већи од износа утврђеног уговором о оснивању друштва и објављеног у јавном позиву.

Кад се друштво оснива на симултани начин, оснивачи (код једноперсоналног друштва оснивач) уписују све акције друштва.

4. Уплата акција

Материјални (реални) супстрат акционарског друштва мора испуњавати Законом о предузећима предвиђене услове. Нашим Законом је, по угледу на решења из континенталних правних система, прописан минимални новчани део основног капитала, чији износ зависи од начина оснивања акционарског друштва. Новчани део основног капитала акционарског друштва које се оснива на симултани начин не може бити мањи од 10. 000 САД долара у динарској противвредности по (званичном) курсу на дан уплате. За акционарско друштво које се оснива на сукцесивни начин прописан је минимални основни капитал у износу од 20.000 САД долара. Висину основног капитала друштва које оснивају оснивачи одређују у зависности од два фактора: први, од делатности којом ће се друштво бавити; други, од намераваног обима послова које ће друштво обављати.

Законом о предузећима одређени минимални новчани улог појединог акционара, без обзира на начин оснивања акционарског друштва, је 500 САД долара (чл. 192. ст. 1.). Законско прописивање минималног новчаног улога појединог акционара је имало за циљ да спречи појављивање категорије тзв. "привидних" оснивача (акционара) у нашој пословној пракси. Само изузетно, ако акционари купују акције под повлашћеним условима, у складу са посебним законом,¹³⁾ новчани улог појединог акционара може бити и мањи. Улог уписивача акција се може састојати у готовом новцу, стварима и правима. Оснивачки улог у акционарско друштво не може бити изражен у раду, или пружању услуга друштву, јер рад или пружање услуга друштву не представља такву имовинску вредност из које би поверилац друштва могао наплатити своје потраживање према друштву.

Приликом одређивања номиналне вредности издатих акција, оснивачи морају да поштују Законом прописани најнижи номинални износ акција. Према Закону о предузећима (чл. 193.), најнижи номинални износ акција не може бити мањи од 5 САД долара. Акције са нижим номиналним износом су нишгаве. За штету насталу њиховим издавањем, оснивачи (издаваоци) одговарају солидарно. Акције се могу издавати на виши номинални износ, али он треба да гласи на динарску вредност дељиву са десет. Уговором о откупу акција прецизно се одређује број и номинална вредност уписаних акција и износ који ће уписник бити дужан да плати за уписане акције. У сваком случају, тај износ не може бити мањи од 500 САД долара.

Основна обавеза оснивача друштва и уписника акција је да уписане акције уплате. Уплата уписаних акција врши се на привремени рачун друштва код овлашћене банке, јер друштво још није стекло статус правног лица. Уписници акција су дужни да до уписа друштва у регистар (код симултаног оснивања), односно до одржавања оснивачке скупштине (код сукцесивног оснивања), уплате најмање 50% новчаног дела основног капитала, односно 50% новчаног улога сваког акционара, а остатак се уплаћује најкасније у року од две године од дана уписа друштва у регистар, сагласно динамици утврђеној уговором о оснивању друштва и објављеној јавним позивом. Ако се акције продају изнад номиналне вредности (по тржишној цени), вишак изнад те вредности у целини треба да буде уплаћен до уписа акционарског друштва у регистар. Уплаћени вишак (тзв. *agia* или емисиона премија) служи за покриће трошкова оснивача друштва, који код сукцесивног оснивања могу бити значајни. Зато, у складу са начелом правичности, трошкове оснивања треба да снесе не само оснивачи друштва, него и уписници акција. С обзиром на намену којој служи, вишак се не уноси у основни капитал друштва, али он омогућава да основни капитал друштва остане нетакнут. Изузетно, ако новчани део основног капитала прелази износ од 25.000 САД долара (код симултаног оснивања), односно 50.000 САД долара (код сукцесивног оснивања), до уписа акционарског друштва у судски регистар, односно до одржавања оснивачке скупштине уплаћује се најмање 20% тог износа. Овим правилом стимулативно се утиче на осниваче ак-

13. Закон о својинској трансформацији, "Службени гласник РС", бр. 32/97, чл. 12, ст. 2.

ционарског друштва да у што већем броју оснивају друштва са великим основним капиталом, односно да се опредељују да улажу веће новчане улоге у оснивање друштва од Законом предвиђеног минимума. Неновчани улози уносе се у имовину друштва до његовог уписа у регистар, на начин који зависи од њихове природе, осим ако уговором о оснивању друштва (код симултаног оснивања), односно јавним позивом (код сукцесивног оснивања), није другачије предвиђено (чл. 198. ст. 1., 2., 3. и 4. и члан 205. ст. 1., 2., 3. и 4. ЗОП). Уговором о оснивању друштва и јавним позивом може се предвидети рок за уношење неновчаних улога у имовину друштва, а у складу са потребама друштва. Тај рок би почео да тече од уписа друштва у регистар и износио би две године од регистрације друштва. Рок од две године од дана уписа друштва у регистар, који важи за новчане улоге, важио би, дакле, у складу са начелом равноправности акционара, и за неновчане улоге.¹⁴⁾ Неновчани улози преносе се на друштво тако да оно може тим улозима слободно да располаже. Најбоља опција је кад улагач пренесе на друштво право својине на ствари које је унео у имовину друштва. У овом случају, ствар унета у имовину друштва не сме бити оптерећена заложним правом. У противном, њена судбина би била неизвесна и зависила би од понашања улагача, а не друштва.

Улози у стварима и правима морају да буду правилно и објективно процењени. Правилна и објективна процена неновчаних улога је у интересу самих акционара, друштва и његових поверилаца. За акционаре процена улога је значајна зато што прецењивањем вредности неновчаних улога може да буде нарушено начело равноправности акционара. На пример, да власник прецењеног улога у стварима добије више акција него што то одговара вредности његовог улога. Правилна и објективна процена неновчаних улога обезбеђује реалност формираног основног капитала и смањује опасност да повериоци буду изиграни због прецењене вредности неновчаних улога. Неновчане улоге процењују овлашћени, независни процењивачи, а оснивачи друштва старају се да процена буде правила и објективна.

Законом о предузећима (чл. 14. ст. 2-4) је посебно уређена одговорност улагача (акционара) за неновчане улоге у зависности од тога шта је предмет улога (право својине, право употребе ствари, потраживање, право индустријске својине). На пример, ако оснивач уноси у имовину друштва право својине на ствари, у погледу одговорности за материјалне и правне недостатке сходно се примењују правила уговора о продаји (чл. 14. ст. 2. ЗОП). Или, оснивач који је у основни капитал друштва уложио потраживање одговоран је за постојање и наплативост потраживања (чл. 14. ст. 4. ЗОП).

Уговором о оснивању друштва оснивачи друштва треба да уреде (а јавним позивом да то и објаве) и питање санкција за случај неблаговремене уплате, односно уношења неновчаног улога у имовину друштва. Санкције зависе од врсте уписаног улога, тако да ће уписник акција који касни са уплатом улога бити дужан да друштву плати затезну камату. У случају доцње са уношењем улога у имовину друштва,

14. Јанковец, И: Симултано оснивање акционарског друштва, Право и привреда, бр. 5-8/1998, стр. 29.

уписник акција ће бити дужан да плати уговорну казну. У сваком случају, уписник акција који је у доцњи са извршењем своје основне обавезе (уплате, односно уношења улога), биће дужан да друштву накнади и остале штете које су последице његове доцње. Плаћени новчани износ као имовинска санкција за случај доцње, улази у имовину друштва.

Друштво може да располаже својом имовином од тренутка уписа у регистар (кад стиче својство правног лица). Оснивачи друштва не могу располагати уплатама, јер оне улазе у имовину друштва. Управа друштва може располагати извршеним уплатама након уписа друштва у регистар (чл. 210. ЗОП).

Код симултаног оснивања акционарског друштва, као што је већ напред истакнуто, оснивачи друштва уписују и уплаћују све акције друштва које оснивају.

5. Оснивачка скупштина

Кад се акционарско друштво оснива на сукцесивни начин, оснивачи друштва су дужни да сазову оснивачку скупштину у року од 60 дана од дана истека рок за упис акција из јавног позива (пре него што је друштво уписано у регистар). Ако се оснивачка скупштина не одржи у овом року, као и кад оснивачи уопште не сазову оснивачку скупштину, сматра се да друштво није основано. Лицима која су уплатила акције враћа се уплаћени износ.

Оснивачка скупштина је обавезна фаза у поступку сукцесивног оснивања акционарског друштва. Новоосновано друштво може бити уписано у регистар само ако суду, поред осталих потребних докумената, буде поднет записник са оснивачке скупштине. Презентираним записником се доказује да је скупштина прописно сазвана и одржана (чл. 10. Уредбе о упису у судски регистар). Један од основних разлога за одржавање оснивачке скупштине је да се омогући акционарима који нису оснивачи друштва да учествују у доношењу одлука од виталног значаја за друштво које се оснива. Одржавањем оснивачке скупштине акционари који нису оснивачи друштва се, практично, укључују у управљање друштвом. Оснивачку скупштину сазивају оснивачи друштва огласом, који се објављује на исти начин као и јавни позив, и то најмање 15 дана пре одржавања (чл. 211. ст. 4. ЗОП).

Оснивачка скупштина: 1. утврђује да је основни капитал уписан и уплаћен у складу са законом; 2. прихвата или одбија упис вишка акција, ако то нису учинили оснивачи; 3. доноси први статут акционарског друштва; 4. бира прве органе друштва, осим ако су оснивачи у јавном позиву задржали за себе то право; 5. одлучује о посебним правима која припадају оснивачима и одобрава посебне уговоре с оснивачима или другим лицима (споредне чинидбе и др.); 6. прихвата процену вредности неновчаних улога; 7. одобрава износ трошкова оснивања који падају на терет друштва.

Седници оснивачке скупштине имају право да присуствују и да учествују у одлучивању сва лица која су уписала акције са правом гласа. Оснивачка скупштина може доносити одлуке ако седници присуствују лица која су уписала и уплатила

више од половине акција са правом гласа. Кад оснивачка скупштина нема кворум, оснивачи поново могу сазвати скупштину, с тим што између првог и другог сазивања треба да протекне најмање 8, а највише 15 дана (чл. 212. ЗОП). Одлуке се доносе већином гласова по основу уплаћених акција с правом гласа. Једна акција, по правилу, даје право на један глас. Приликом доношења одлуке о посебним правима која припадају оснивачима и одобравању посебних уговора са оснивачима и другим лицима заинтересовани уписници акција немају право гласа. Оснивачи немају право гласа приликом доношења одлуке о трошковима оснивања акционарског друштва, ако падају на терет друштва (чл. 216. ст. 3 и 4. ЗОП). То значи да заинтересовани оснивачи и уписници акција немају право гласа о питањима за која су лично заинтересовани, јер би одлучивали у сопственој ствари.

Оснивачка скупштина може одступити од јавног позива само једногласном одлуком свих уписника акција са правом гласа, уз ограничење: 1. да се ни тако не може повећати (али се може смањити, ако за то постоје оправдани разлози) процењена вредност неновчаних улога; 2. да се посебна права која припадају оснивачима, као и посебне накнаде, награде и користи не могу мењати на терет новооснованог друштва, али би се могле мењати у његову корист; 3. да се права оснивача-ималаца појединих класа акција не могу мењати без њихове сагласности дате у складу са законом (чл. 215. ст. 2. и чл. 260. ст. 3. ЗОП).

Акционарско друштво је основано кад оснивачка скупштина донесе одлуке из своје надлежности (чл. 214. ст. 2. ЗОП).

Кад се друштво оснива на симултани начин, акционари друштва су његови оснивачи. Они (оснивачи) предузимају све потребне радње и доносе акте неопходне за конституисање друштва. Практично, они то чине потписивањем оснивачког акта и статута, којима су уредили сва значајна питања у вези са друштвом, и избором органа друштва. Зато и нема потребе да се организује оснивачка скупштина.

6. Регистрација друштва

Уз пријаву за упис акционарског друштва у судски регистар прилажу се: 1. оснивачки акт с овереним потписима оснивача; 2. одлука о именовању заступника ако заступник није одређен оснивачким актом; 3. доказ о објављивању и садржини јавног позива за упис и уплату акција, са одобрењем надлежног савезног органа; 4. записник са оснивачке скупштине друштва; 5. статут друштва; 6. извештај о улозима у стварима и правима; 7. извештај овлашћеног процењивача о вредности улога у стварима и правима, осим у случају кад вредност улога не прелази минимални новчани износ основног капитала предвиђеног законом; 8. извештај банке о депонованим новчаним улозима на привремени рачун; 9. исправа о одговарајућим средствима обезбеђења за неновчани улог; 10. друге исправе предвиђене савезним прописима. Кад се друштво оснива на симултани начин, уз пријаву за упис у судски регистар не подноси се доказ о објављивању и садржини јавног позива за упис и уп-

лату акција, са одобрењем надлежног савезног органа, као ни записник са оснивачке скупштине.

Уписом у судски регистар акционарско друштво стиче својство правног лица. Од тог тренутка, друштво правно постоји према трећим лицима. И не само то. Посматрано са правног аспекта, друштво као субјект у праву одваја се од својих оснивача. Оснивачи друштва регистрацијом друштва постају акционари. Долази до битне промене у њиховом међусобним односима. То више нису равноправни уговорни партнери, јер је регистрацијом друштва престало дејство уговора о оснивању. Они су чланови друштва (акционари), чији правни положај зависи од висине унетог улога, односно од тога колико акција друштва сваки од њих поседује и од врсте акције које поседују. Одлучујући утицај у друштву након регистрације оснивачи могу обезбедити тако што ће уписати већину акција друштва. Изменама и допунама оснивачког акта, или раскидањем тог акта, оснивачи не могу утицати на друштво.

Акционарско друштво може да изда акције само кад буде стекло статус правног лица, јер акције издаје друштво, а не његови оснивачи. То значи да оно издаје акције након уписа у судски регистар. Раније издате акције или привремене акције су нишгаве. За насталу штету издавањем таквих акција или привремених акција солидарно одговарају оснивачи друштва и издаваоц акција.